

ОЦЕНКА НА ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ДЕЦА В КОНФЛИКТ СЪС ЗАКОНА В БЪЛГАРИЯ: ДОКЛАД ЗА ПРАВОТО НА ДЕЦАТА НА ИНФОРМИРАНЕ, УСТЕН И ПИСМЕН ПРЕВОД В ХОДА НА НАКАЗАТЕЛНОТО

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Правото на децата в конфликт със закона да бъдат информирани, да познават и да реализират своите права, е сфера, в която все още стоят сериозни предизвикателства. Такъв е въпросът дали децата са информирани, но и въпросът как са информирани, така че в резултат те наистина да познават своите права като участници в правни процедури. Познаването на тези права е едно от условията за тяхното спазване, макар че не винаги е достатъчно. От друга страна е важно да се проучи дали децата имат разбирането за правата като гаранция за справедлив процес, а не като формални правила.

Децата са силно уязвима група доколкото са в положение на по-голяма зависимост от разследващите и право раздаващите структури, отколкото възрастните. Директива 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2016 година относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство, Директива 2012/13 на европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 година относно правото на информация в наказателното производство, Директива 2010/64 на европейския парламент и на съвета от 20 октомври 2010 година относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство на ЕС, въвеждат изисквания към страните членки, спазването на които минава през различни по тип и обхват промени в различните страни, в зависимост от специфичната ситуация в тази област. Резултатът от настоящето изследване ще покаже до каква степен изискванията на Директивите ефективно се прилагат в наказателното производство на всяка от страните и какви интервенции са нужни, за да бъдат те прилагани.

Както е известно, детето е обект на специални права и закрила. За да се затвърди неговото правно положение, нормативната уредба прилага особени правила по отношение на децата в наказателното производство. Особените правила в НПК са разписани в глава тридесета, и обхващат предварителното производство, както и самото дело. Изпълнението на наказанията е регулирано в

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

ЗИН. Глава 30А от НПК път обхваща особените правила, свързани с правота на превод на лицата, които не владеят български език.

Минималната възраст за наказателна отговорност е 14 г.(НК).Деца на възраст над 14 г. участват в наказателни производства, като се вземат предвид особените правила (НК, НПК, ЗИНЗС), касаещи непълнолетните, но без да съществува специална система за детско и младежко правосъдие. Също така, по отношение на деца над 8 г., включително до навършване на пълнолетие, действа системата за борба с противообществени прояви на непълнолетни и малолетни, като налага възпитателни мерки, включително и настаняване в СПИ. Правота на тези деца често са нарушавани, тъй като няма стриктни регулации по отношение на настаняването.

Извършителите на престъпления над 14 г. преминават през наказателно производство. Разследването се извършва от полицейски органи, които имат задължението да информират децата и техните родители относно правота им в предсъдебното производство. Съгласно ЗМВР непълнолетните могат да бъдат задържани от полиция до 24 часа. Мерките за неотклонение за непълнолетни според НК са:

- надзор на родителите или на попечителя;
- надзор на администрацията на възпитателното заведение, в което непълнолетният е настанен;
- надзор на инспектора при детска педагогическа стая или на член на местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните;
- задържане под стража.

Задържането под стража се осъществява в изключителни случаи, непълнолетните се настаняват отделно от възрастните.

Изпълнението на наказанията се регулира също с особени правила, съгласно ЗИНЗС.

Обикновено първият разпит на детето, преди стартиране на официално разследване, се осъществява като разпит на свидетел. Трябва да се спомене също, че, всички деца, т.е. от 8 до 18 г., участващи в правните процедури, независимо от възрастта и качеството на участие са обект на т.н. полицейска проверка, при която няма ясен регламент за права на детето.

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

Разпит на малолетен и непълнолетен свидетел се регламентира в НПК където е предвидено, че „малолетният свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника., а за децата над 14 г. се казва, че непълнолетният свидетел се разпитва в присъствието на горепосочените лица, ако съответният орган намери това за необходимо.

Едва след като се предяви обвинение, се прилагат разпоредбите на НПК за разпит на обвиняем, които предвиждат детето да бъде информирано в какво престъпление е обвинено и въз основа на какви доказателства; а също и правото да дава или да откаже да дава обяснения по обвинението; да се запознава с делото; да представя доказателства; да участва в наказателното производство; да прави искания, бележки и възражения; да обжалва актовете, които накърняват неговите права, и да има защитник.

Специалните правила в Наказателно-процесуалния кодекс гарантират правото досъдебното производство да се провежда от разследващи органи със специално обучение, регламентират мерките за задържане, правото родители или попечители да присъстват на разглеждането на делото. При изпълнение на наказание лишаване от свобода са гарантирани следните права на малолетни и непълнолетни лица: специално обучение на специалистите, работещи с непълнолетни; правото на образование; контакт с външната среда, включително семейство, роднини и др .; посещение на събития извън центъра за задържане. Изпълнението на пробационните мерки се извършва и от служител със специално обучение. За всеки малолетен е съставена индивидуална програма заедно с непълнолетния, социален работник от Отдела за закрила на детето, педагогически съветник, член на местната комисия за борба с антисоциалното поведение.

Въпросът за реформа в сферата на правосъдието за деца се поставя повече от двадесет години. Изграждането на адекватна система за младежко правосъдие е припознато като ангажимент от държавата в редица документи: Концепция за държавна политика в областта на правосъдието за детето, Пътна карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето , Актуализираната стратегия за продължаване на реформата в съдебната система. Има изработен проект за Закон за отклоняване и налагане на възпитателни мерки на деца над 14 г., който е подложен на широко обществено обсъждане, с активното съдействие на ангажирани по темата НПО, както и с взаимодействие на високо институционално ниво. Целта на законопроекта е да

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:

Development of child-friendly tools

JUST-AG-2016-06

„изгради политика, която да предотвратява общественото и виктимогенното поведение на децата, като едновременно с това осигурява ефективна високо специализирана защита на техните права и законни интереси, включително хуманна и законосъобразна корекция на поведенческите им отклонения, индивидуално съобразена с най-добрия интерес на детето в условия на правна сигурност и стабилен правов ред.“ Въпреки това приемането на този закон все още не предстои в близкото бъдеще.

HFC
"Hope
For
Children"

Funded by the
Justice Programme of
the European Union

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

2. МЕТОДОЛОГИЯ

Изследването в България се проведе в периода септември – октомври 2018 г.

Проучването се основава на количествена информация, получена от въпросници, и на качествена информация от проведена фокус група.

Въпросниците се състоят от 43 затворени и 2 отворени въпроса.

Някои от участниците не разбираха част от поставените въпроси, частично и поради използвания език (терминология). В тези случаи се наложи допълнително разясняване на същността на въпроса.

Част от участниците в проучването бяха неграмотни, като разпознаваха някои/всички букви от азбуката, но не можеха да прочетат написана дума. В тези случаи са наложи помощ от страна на изследователя, като въпросите бяха прочитани на детето.

Някои участници забелязаха, че верните отговори на въпросите са „да“, което може в известна степен да е повлияло на техните отговори.

Отворените въпроси затрудниха повечето от децата. Някои предпочетоха да не дават отговор или се задоволиха с формални отговори, като отбелязаха: „всички права са важни“ или „нямам нарушени права“.

Подобно пренебрегване на отворените въпроси може да се свърже и с предварителната подготовка на непълнолетните за провеждане на проучването от страна на пробационните инспектори. В част от ОСИН инспекторите възприеха задачата „да осигурят присъствието“ на всички непълнолетни, като в предварителните разговори са задали задължителен характер на участието в проучването. По този начин някои от непълнолетните, въпреки допълнителните разяснение на изследователите за целта на проучването, го възприеха като част от задължителните мерки при изпълнение на присъдата.

В България, по данни на ГДИН, има само два града, в които броят на осъдените на пробация непълнолетни лица е достатъчен за формиране на фокус група-София и Плевен. При договаряне на посещението в ОСИН – София обаче не получихме навременна информация колко деца ще присъстват на срещата, за да бъде подготвено провеждането на фокус-група. Част от децата не дойдоха на

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

тази среща и въпросниците бяха попълвани в следствие, при допълнителни срещи.

Фокус-групата се проведе в гр. Плевен.

2.1. Участници

За провеждане на изследването бяха посетени ОСИН в 6 областни града. Това са службите, в които има най-висок брой деца, изпълняващи присъда пробация. По данни на началниците на ОСИН, броят на непълнолетните, изтърпяващи присъда пробация, намалява значително през последните 5 години.

- ОСИН Плевен – 7 деца., 29.09.2018 Попълнен въпросник и фокус-група
- ОСИН София, 19.09.2018 г. 11 деца
- ОСИН Русе, 27.09.2018 г., 7 деца
- ОСИН Пловдив, 02.10.2018 г., 6 деца
- ОСИН Благоевград, 11.10.2018 г., 5 деца

Въпросник, възраст на участниците

възраст	15	16	17	18	19	20
Момчета брой	2	3	17	10	1	2
Момичета брой		1				

Общо: 36 участника

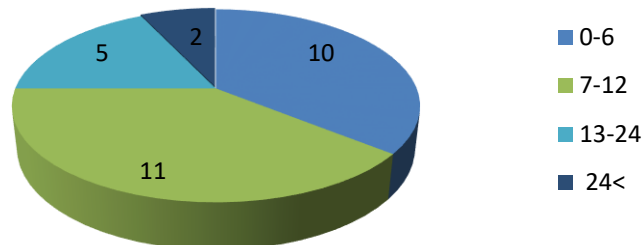
Фокус група, възраст на участниците

Възраст	15	16	17	18	19	
брой			6	1		

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

Продължителност на присъдата (месеци)

Децата бяха с продължителност на присъдата от 6 месеца до 2 г. и 6 месеца. Максималният срок за присъда Пробация в България е три години.

Присъдата е по-голяма при непълнолетни с многократни провинения, предхождащи извършването на престъпление, както и при непълнолетни, при които има наложени присъди за повече от едно престъпление, които са кумулирани.

Всички деца изтърпяваха присъдата си от повече от 3 месеца, с изключение на 1 момче, което изтърпяваше присъда от по-малко от седмица и все още не беше провело първоначалните срещи с отговорния за него инспектор.

2.2. Инструменти

Използваните инструменти са въпросник и сюжет за провеждане на фокус група.

Инструментите бяха предоставени на английски език и преведени от експерти от екипа на ИСДП. При превода беше целено в максимална степен /доколкото е възможно това без изкривяване на първоначалния смисъл/ езикът да съответства на терминологията в България.

2.3. Процедура

Проучването се проведе със съдействието на ГДИН. С писмена молба до Главния директор на ГДИН беше поискано разрешение за достъп до непълнолетни, с присъда пробация, за целите на изследването. След получаване на разрешението

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

Бяха проведени две срещи с началник на сектор „Пробация“. ГДИН оказва съдействие, изразяващо се в определяне на службите с най-голям брой деца, и осигуряване на достъп до тях в определени дни от дирекцията дни. Пробационните инспектори, работещи с децата, бяха изискали от тях да присъстват в определите дни, като в повечето случаи това присъствие беше съчетани с полагането на подпис и/или други мерки, свързани с присъдата. По този начин децата/младите възрастни, не бяха принудени да посещават службата изрично за провеждане на изследването, което би било трудност, включително и финансова за тях. За съжаление, оказа се, че за няколко деца това означава да пропуснати учебни занимания. Смятаме, че някои от децата са били задължени да участват като те възприеха участието си като част от присъдата (Пловдив).

При провеждане на фокус групата присъстваха 7 деца, момчета.

Непълнолетните взеха активно участие при обсъждане на темите, свързани с първата и втората фаза на наказателното производство (така беше и при попълването на въпросниците), но по отношение на третата фаза – изтърпяване на наказанието, не проявиха интерес, тъй като наказанието, представено в сюжета на фокус групата, не беше релевантно за тях. Доколкото знанието им за правата им е придобито основно от личния опит, то и познанието им за положението на непълнолетен осъден в център за задържане беше предимно интуитивно.

Тъй като провеждането на фокус групата беше предхождано от попълване на въпросник, част от децата проявиха нетърпение с напредване на времето при провеждане на групата. Някои заявиха, че бързат, тъй като живеят извън населеното място и трябва да съобразят тръгването си с разписанието на обществения транспорт.

И на фокус-групата, и попълването на въпросниците, се осъществява в помещение на различните ОСИН- зала за групова работа/където имаше такива/, кабинет на инспектор, а в един от случаите – кабинет на началник ОСИН. Служителите направиха възможното, за да бъдат непълнолетните спокойни при провеждане на проучването, не присъстваха на провеждането му и потвърдиха анонимността на отговорите.

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06

3. РЕЗУЛТАТИ

3.1. Полицейски арест

3.1.1. Право на детето на информация

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата да знаят в какво са обвинени:</i> Фокус групата потвърди, че децата познават правото, също така знаят и кой трябва да ги информира.</p>	<p><i>Въпрос 1:</i> Да, всички отговори</p>
<p><i>Право на достъп до съдебното досие:</i> Не са сигурни от кого да искат разрешение, за да прегледат досието и на кого да се оплачат, ако им бъде отказано. Смятат, че това може да е родител/адвокат. Не знаят, че могат да подадат жалба.</p>	<p><i>Въпрос 12, 13 и 14:</i> 12 – 2 не 13 – 1 не 14 – 9 не</p>
<p><i>Право на декларация за правата им:</i> Запознати са категорично с правото, получавали са такава декларация. Не всички разбират за какво служи тази декларация, т.е. че информирането за правата е гаранция за справедлив процес.</p>	<p><i>Въпрос 18:</i> Въпрос 18 – 1не</p>
<p><i>Право да запазят мълчание:</i> Децата не са наясно какво означава „да запазиш мълчание“. И при въпросник, и при ФГ децата искаха обяснение на това право. Повечето „ДА“ отговори са получени от деца, които поискаха допълнителни разяснение какво представлява „запазването на мълчание“. Децатане разбират как могат да не говорят, след като са призовани в полицията. Във всички групи споделиха за нарушаване на правото–натиск, заплахи от страна на полицията. Във ФГ имаше изказано мнение, че детето мълчи, ако иска, докато дойде адвокатът му. Смятаме, че при изготвяне на брошурите трябва да се акцентира върху разясняване на същността на това право</p>	<p><i>Въпрос 4:</i> 4 – 11 не</p> <p>Групата от Русе – всички са писали ДА. Възможно е отговорите да са взаимно повлияни.</p>
<p><i>Право на медицинска грижа:</i> Във ФГ децата споделят, че имат право на медицинска грижа, като лекарят идва в килията, а при нужда болният отива в болницата</p>	<p><i>Въпрос 23:</i> 23 – 1 не</p>

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:

Development of child-friendly tools

JUST-AG-2016-06

3.1.2. Право на децата на писмен и устен превод

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на устен и писмен превод:</i></p> <p>В разговора се изясни нагледно кое дете може да не разбира езика /използвахме разказ за дете с точно определена националност и език, за да се онагледни положението на детето, което не разбира български – дете от Турция, което говори само на турски/. Участниците във фокус групата потвърждават категорично за правото на превод. Смятат, че преводачът е отговорен за това детето да разбира какво му е казано.</p> <p>„единична реакция – Как дете, което не чува ще извърши престъпление, за какво му е?“</p>	<p><i>Въпрос 5, 6, 7, 8, 9, 10 и 11:</i></p> <p>5 – 2 не 6 – 0 не 7 – 1 не 8 – 7 не 9 – 5 не 10 – 2 не 11 – 4 не</p> <p>Нужда от обяснение / онагледяване на правото – кое дете ще се нуждае от превод, защо няма да разбира.</p> <p>8 въпрос сочи сериозно непознаване на правото на жалбите, както е и при въпрос 14.</p>

3.1.3. Право на адвокат

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на адвокат:</i></p> <p>Запознати са с това право, включително правото на служебен адвокат.</p> <p>„ако искаш платен плащаш“.</p>	<p><i>Въпрос 24 и 25:</i></p> <p>Няма НЕ</p>
<p><i>Право на уединение при среща с адвокат:</i></p> <p>Повечето деца споделят, че не са говорили с адвокат преди разпита в полицията. След това са имали адвокат.</p> <p>Разбирането на децата е, че адвокатът обяснява случая и казва на детето дали да мълчи и какво да говори. Никой няма право да ни пита какво говорим с адвоката – това е общото мнение.</p>	<p><i>Въпрос 16 и 17:</i></p> <p>16 – 4 не 17 – 5 не</p>

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:

Development of child-friendly tools

JUST-AG-2016-06

3.1.4. Право на носителите на родителската отговорност

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на носителя на родителската отговорност да бъде информиран:</i></p> <p>Децата имат колебания относно това право /въпрос 3/, защото полицаите казват, че те ще се обадят на родителите, но не го правят веднага - родителите не са информирани веднага, а когато е време да си приберат децата, т.е. след разпита.</p> <p>ФГ – полицаят трябва да информира детето за това право и полицаят информира родителите за всичко.</p> <p>Всички казват, че родителите трябва да са информирани, но като че ли има неяснота как и кога става това.</p>	<p><i>Въпрос 2 и 3:</i></p> <p>2 – 0 не</p> <p>3 – 3 не</p>

3.1.5. Право на децата да бъдат придружавани

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата да правят изявления в присъствието на техния адвокат и носител на родителска отговорност:</i></p> <p>Участниците знаят, че адвокатът трябва да присъства, както и че има право да говори – той трябва да ги защитава. Правото родителите да присъстват на разпита не се разяснява предварително, не всички родители са присъствали.</p> <p>Участниците казват, че разпитващият полицай трябва да обясни правата на детето.</p>	<p><i>Въпрос 15:</i></p> <p>15 – 5 не</p> <p>Някои деца казват, че са били разпитвани без адвокат първи път и втори път – в присъствие на адвокат.</p>

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:

Development of child-friendly tools

JUST-AG-2016-06

3.1.6. Други важни теми/въпроси

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на задържаните деца да бъдат настанени отделно от възрастните след като са арестувани:</i></p> <p>Участниците познават това право, не съобщават да е било нарушено.</p>	<p><i>Въпрос 19:</i></p> <p>19 – 5 не</p> <p>Възможно е да става въпрос за обръкване – въпросът продължава на следващата страница. Като цяло всички заявят, че са били отделно от възрастните.</p>
<p><i>Право на децата да не бъдат задържани за повече от 48 часа:</i></p> <p>Знаят, че могат да бъдат задържани до 24 часа. Смятат, че ако е почивен ден, могат да ги оставят за по-дълго в ареста, защото няма кой да ги освободи.</p>	<p><i>Въпрос 20:</i></p> <p>20 – 12 не</p> <p>В България дете може да бъде задържано и за по-дълъг период с разпореждане на прокурор.</p>
<p><i>Право на аудио-визуални средства:</i></p> <p>Знаят, че може да се записва разпитът, за да се използва в следващи фази. Обединяват се около мнението, че не може да се разгласява записът без Дейвид да даде съгласие.</p>	<p><i>Въпрос 21 и 22:</i></p> <p>21 – 17 не 22 – 15 не</p> <p>Много от децата не предполагат, че може да се записва разпитът.</p>

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:

Development of child-friendly tools

JUST-AG-2016-06

3.2. Дело

3.2.1. Право на децата на информиране

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата да обжалват присъдата:</i> ФГ – ДА, познават тази възможност.</p>	<p><i>Въпрос 32:</i> 32 – 3 не</p>
<p><i>Право на децата на процес при закрити врата:</i> И ФГ и въпросникът потвърждават, че децата имат трудности при разбиране на термина - Закрити врата. Не познават това право, имат трудности при разбирана смисъла му.</p>	<p><i>Въпрос 33:</i> 33 – 5 не+ 1 не знам</p> <p>При изготвяне на брошурата това право да се онагледя, да се свърже с познати и близки неща. Да се обвърже с правото за запазване на достойнството. Не е разбираемо и понятно.</p>
<p><i>Право на децата да обжалват, ако правата им са били нарушени:</i> Предполагат, че имат право да подават жалба в такъв случай.</p>	<p><i>Въпрос 34:</i> 34 – 1 не</p> <p>Въпросът им е неясен. Въпросът се състои от две части, като първата част за тях е ясна и отговорът в повечето случаи е ясен – да. Считаме, че отговорът е отговор всъщност на първата част, не на втората. Смятаме, че повечето деца не са наясно с термина „обезщетение“, както и с възможността да искат такова.</p>
<p><i>Право на децата на личен живот:</i> Участниците смятат, че медиите имат право да говорят за детето. Според някои детето няма право да обжалва, според други има.</p>	<p><i>Въпрос 35 и 36:</i> 35 – 5 не 36 – 5 не</p> <p>Не разбират много добре смисъла и на двата въпроса, не разбират ситуация, в която правото на личен живот може да бъде нарушено в хода на процеса, не им е ясна връзката между процеса и</p>

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
	личния живот. Смятаме, че тази тема е нужно да получи особено внимание при изготвяне на брошурата.

3.2.2. Право на детето да бъде придружено

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата да бъдат придружавани от своя адвокат и носител на родителски права:</i></p> <p>Във връзка с правота да бъдат придружени по време на идентификацията – въпрос 31 – някои заявяват, че не е присъствал адвокат.</p> <p>Може да се обобщи, че познават тези права. Описват през личния опит, че родителите са в залата, адвокатът разяснява и на родителите какво се случва. По принцип той им е обяснил предварително какво предстои на делото.</p>	<p><i>Въпрос 29, 30 и 31:</i></p> <p>29 – 3 не 30 – 0 не 31 – 3 не</p>

3.2.3. Право на децата да присъстват и да участват

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата да присъстват и да участват на съдебното заседание:</i></p> <p>Децата знаят, че имат право да присъстват и да дават мнението си. При всички тях това право е реализирано.</p> <p>Знаят, че имат право да обжалват присъдата си, ако е свързана с лишаване от свобода.</p> <p>В случаят с децата с присъда пробация, повечето е са сключили споразумение с прокурор - признали са вина и са се съгласили да им бъде наложено наказанието пробация, със съответните пробационни мерки.</p>	<p><i>Въпрос 27 и 28:</i></p> <p>27 – 2 не 28 – 10 не</p> <p>Възможно е да не разбират точно смисъла на въпрос 28.</p>

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06

3.2.4. Право на децата на личностна характеристика

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на индивидуална оценка:</i></p> <p>И при въпросника, и във фокус групата, участниците искаха разяснения. Децата разказват, че полицаят (инспектор детска педагогическа стая) и учителите дават оценка. ИДПС всъщност изготвя личностна характеристика, но тя не се изготвя от мултидисциплинарен екип. Социален работник от ОЗД изготвя социален доклад, който включва данни основно за икономическо, семейно, здравно и образователно положение на детето. Детето обикновено не участва в изготвянето на тези документи и не е запознато с тях.</p> <p>Децата не разбират ролята на индивидуалната оценка, приемат я като задължение, а не право.</p>	<p><i>Въпрос 26:</i></p> <p>26 – 2 не</p> <p>Считаме, че има пълно неразбиране на въпросът. Смятаме, че е необходимо темата да се разгледа подробно при изготвяне на брошурите, като се акцентира върху нуждата и ползата от личностна характеристика.</p>

3.3. Изпълнение на присъдата

3.3.1. Право на детето на информиране

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на писмена информация за своите права и задължения и за правилата за вътрешния ред в центъра за задържане:</i></p> <p>Участниците познават това право.</p>	-----

3.3.2. Право на децата да общуват със семейството си

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата да общуват със семейството:</i></p> <p>Участниците са наясно с това право и не са се колебали. Изненадващо има 5 отрицателни отговора на съответния въпрос 37 във въпросника.</p>	<p><i>Въпрос 37:</i></p> <p>37 – 5 не</p>

3.3.3. Право на децата на медицинска помощ

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на медицинска помощ:</i></p> <p>Като цяло не проявиха интерес към дискутиране на въпросите, свързани с изтърпяване на присъда лишаване от свобода.</p> <p>Знаят, че имат право на лекарска помощ.</p>	<p><i>Въпрос 38, 39 и 40:</i></p> <p>38 – 0 не 39 – 0 не 40 – 3 не + 1 липса на отговор.</p>

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06

3.3.4. Право на децата на образование и обучение

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на образование:</i> Участниците коментират, че детето в център за задържане има право да учи, да посещава програми. Не са наясно обаче, че вътре в затвора има училище – не си представят как става това обучение.</p>	<p><i>Въпрос 41:</i> 41 – 8 не</p>

3.3.5. Право на децата на религиозна свобода

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на религиозна свобода:</i> Един от участниците заяви, че ако детето е католик може да се види със свещеник, но не и ако е мюсюлманин – не може да отбележи Рамадан. Не успяха да се фокусират върху тази тема. Като цяло не бяха заинтересувани от темата, свързана с религията.</p>	<p><i>Въпрос 42:</i> 42 – 5 не</p>

3.3.6. Право на децата на достъп до програми, подкрепящи развитието и реинтеграцията им

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на достъп до програми за социална реинтеграция:</i> Участниците знаят, че имат това право. Знаят, че участието им в такива програми е задължително, тъй като програмите за обществено въздействие са една от пробационните мерки и могат да са част от присъдата.</p>	<p><i>Въпрос 43:</i> 43 – 2 не</p>

3.2.7. Право на децата на индивидуална оценка

ФОКУС ГРУПА	ВЪПРОСНИК
<p><i>Право на децата на индивидуална оценка:</i> Не разбират въпроса.</p>	<p>-----</p>

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

Отворени въпроси

- 6 деца не са отговорили и на двата въпроса
- 1 не е отговорил на втория въпрос
- 1 не е отговорил на първия въпрос

Въпрос 1: „Най-важни права“

Присъстват 3 отговора, че „всички са най-важни“. Конкретните отговори могат да бъдат обобщени по теми, както следва:

1. Право на адвокат:

- Право на безплатна правна помощ
- Да се виждам насаме с адвокат
- Да мълча, докато дойде адвокат.
- Да имам адвокат преди и по време на разпит в полицията
- Адвокатът да иска мед. преглед, когато си в център за задържане

При децата адвокатът е фигурата на възрастния, който ги придружава, не само фигура на информиране и защита. Не делят изрично на „платен“ / „служебен“ защитник.

2. Право на информиране на лица, които не знаят езика и/или не виждат и не чуват: открито е като важно право по отношение на чужденец да получи превод. Също така е включено и правото на подходящ начин за информиране на дете, което не вижда и не чува.

3. Право на информиране на родител / близък, че детето е задържано: в един отговор изрично е описано, че целта детето има право да получи подкрепа от родителите си. Като важно право са включени и срещите със семейството в център за задържане.

4. Лекарски преглед в център за задържане.

5. Право на образователни програми: присъства с допълнителни пояснение - за да не правя повече престъпления.

6. Право на жалби и обезщетения.

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

7. НЕ ЗНАМ: отговорите Не знам са основно от участници, които не бяха отговорили на въпроса и бяха изрично подканени да споделят своето мнение за най-важните права.

Въпрос 2: „Кои права не са спазени“

10 участника заявяват, че всички права са спазени / нямат нарушения. Това е изненадващо, предвид споделянето от почти всички участници в свободен разговор за нарушаване на правата им на етап Полицейско задържане – оказване на натиск, ненавременно информиране на родители, разпит без присъствие на адвокат и др.

Правата, които участниците определят като нарушени са по отношение на следното:

- Не е информиран за какво е задържан.
- Родителите не са информирани веднага.
- Не е присъствал адвокат на разпознаването.
- Разпит без адвокат при полицейски арест.
- Задържан повече от 48 часа.
- Обиск на жилището без заповед.
- Личен обиск без причина.
- Не е разяснена присъдата на ниво съд /не е разбрал какво следва за него.
- Не е получил писмена декларация за правата.

В някои случаи провеждането на проучването доведе децата до повдигане на въпроси, които са важни, но неизяснени за тях – напр. кумулиране на присъдата.

Child-Friendly JT

*The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:
Development of child-friendly tools
JUST-AG-2016-06*

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпросникът и фокус групата имат основна роля да представят нивото на познаване на собствените права в наказателното производство и да подпомогнат създаването на брошури, посрещащи идентифицираните потребности на децата, техните родители/носителите на родителски права.

Може да се обобщи, че въпросникът дава ясни индикации за непознаване и неразбиране на някои от правата в хода на наказателното производство. Изводите са потвърдени от фокус-групата.

Идентифицирани са няколко теми, в разговор за които непълнолетните показват неразбиране, непознаване и дори незаинтересованост.

Но като че ли по-важната тема е не буквалното познаване на правата, а тяхното осмисляне от гледна точка на правото на всеки един на справедлив процес.

Правата, гарантирани от директиви Директива 2012/13/EU, Директива 2010/64/EU, Директива 2013/48/EU and Директива 2016/800 са важни в контекста на общата система от права, като в брошурите е важно да се представи именно структурата от основни права като основополагащи за всички останали.

Ценността и уникалността на всеки един човек, независимо от конкретната му житейска ситуация, е основата, върху която може да се поставят познанията и силата за отстояване на собствените права. Познанието и разбирането за правата не е интегрирано при много от децата. Правата им минават през възрастните и сякаш се възприемат като външни на случващото се.

В този смисъл ще е помагачо да се засили и усъвършенства практиката за информиране. Информирането съществува и сега, но то е в ръцете на възрастния и проучването ни налага изводът, че то не се случва по начин, съобразен с възможностите .

Не може да се каже, че имаше особено сериозни трудности в осмисляне на собственото положение и права на всеки един етап от наказателното производство.

Все пак се откриха някои важни пропуски в познанията. Тъй като има системност /проявяват се в повечето групи от различните градове/, те вероятно

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:

Development of child-friendly tools

JUST-AG-2016-06

са свързани с недостатъци на системата за информиране на непълнолетните за техните права. Смятаме, че включването им в брошурите ще спомогне за избягване на тези недостатъци.

Като цяло проучването сочи, че децата са добре запознати с право на информиране. Те знаят, чие имат определени права, за които следва да получат информация. Неясен остава в много случаи въпросът кой може да даде допълнителни разяснения, когато се нуждаят от тях и как да ги поскат.

В общия случай адвокатът е този, който се възприема като подкрепяща фигура като източник на повече и надеждна информация, като разясняващ. Родителите не се открояват в разговорите ни като такъв тип фигура. Те по-скоро са оказващи подкрепа.

Може да посочим въпросите, които затрудниха или бяха неясни за участниците в проучването:

Трудност в осмислянето представлява правото „да запазят мълчание“. Възможно е трудността да има връзка с възрастта – свързват мълчанието с нещо недобро, както е в училище – когато мълчиш, значи не знаеш, лошо е. Също така не схващат условността на това право – запазваш мълчание, докато дойде адвокатът / родителите.

При всички групи имаше коментари за претърпяно нарушаване на правото, свързано с натиск от страна на полицията. В отворените въпроси от въпросника децата не го засягат, вероятно понеже се страхуват да го споделят или защото го смятат за нормално.

Въпросите, свързани с правото на жалба също посочиха, че децата не винаги знаят кога имат възможност да подават жалба.

Недостатъчно информация са получили децата и във връзка с информирането на родител, че са задържани в арест – те нямаха яснота в кога трябва да се случи това. Възможно е опитът на децата да е повлиял на отговорите им – родителите не са били информирани непосредствено след задържането на децата, а когато е трябвало да дойдат и да ги вземат от арест.

Child-Friendly JT

The right of minors to information, translation and interpretation in criminal proceedings:

Development of child-friendly tools

JUST-AG-2016-06

Отново на етап полицейски арест фокус групата откри недостатъчно познаване на правото на „свидетелстват в присъствието на своите родители / адвокат“ – при първия разпит на децата не винаги е присъствал адвокат, както и родител.

По отношение на правото на устен и писмен превод, както и на осигуряване на възможност за информиране и комуникация на глухи / слепи деца, отговорите неизменно бяха потвърждаващи правото и нуждата от осигуряването им.

Това разбиране, че децата, не познаващи езика и/или използващи други канали на комуникация, имат нужда от допълнителна помощ в хода на производството, се повтори при въпросите за всеки един етап.

Правото на превод е отчетено като важно, въпреки, че не е част от личния опит на децата. Преживените трудности са довели до повишена чувствителност към трудностите на другия.

Във връзка с правата на по време на съдебното заседание, особено впечатление прави не просто непознаването на термина „при закрити врата“, а трудността да се разбере смисъла на това право.

Смятаме, че е нужно и допълнително информиране относно правото на личен живот, връзката с процеса - възможността това право да бъде нарушено, негативните последици за детето.

Изключително важен е въпросът за изготвянето на личностна характеристика, доколкото тя гарантира индивидуално отношение към всяко дете и съобразяване с конкретните специфики на личността и ситуацията му. Тук обаче срещнахме пълно неразбиране на въпроса.

За подобряване на положението без съмнение ще допринесе ако родителите и децата не просто са запознати с правата си, но и с техните взаимовръзки.

Същевременно е важно да се повиши разбирането у специалистите, работещи с децата, особено в досъдебното производство, че реализирането на правата е гарант за справедлив процес.